

Ogier van Denemerken

Deel 1

Ogiers kintsheit

(versregels 1 - 4136)

Men leest menech aventure [1]
vanden edelen coninc Arture,
van sinen neve Waleweine,
van Perchevale ende van Yweine,
van Lancelote vander Haghedochte 5
die menech aventure sochte,
alse men dicke hevet ghehoort.
Mer die alre scoenste woort
die men leest ghewarechlike,
dats ene historie van Vrankerike 10
die uten Walscen es upgheheven ¹ –
het ware scade, ware si achterbleven –
alse ghi sult horen in der aventure
van Ogier in corter uren,
den starcken, dien nie man dwanc. 15
Menestrele singhen in haren sanc
hoe Boudijn, sijn kint, was versleghen,
dien Charloot nam sijn leven,
die orgelioes ² was ende fel.
Ogier haddene ghewroken wel, 20
ne ware dinghel van hemelrike
diet hem verboot namelike. ³
Dese historie kennen wale
menestrele in Dietscer tale.
Mer si en weten niet daer van 25
hoe hi Broyfort ghewan
ende Corteine, dat goede swert.

1. [Woordverklaring] *opbeffen*: aanheffen, beginnen.

2. [Woordverklaring] *orgelioes*: hooghartig, trots, hovaardig.

3. [Woordverklaring] *namelike*: uitdrukkelijk, in eigen persoon.

Ogier van Denemerken

Dat moochdi horen, als ghijt beghert,
uten Walsce van woorde te woorde,
sonder missen ¹ als ict hoorde. 30

N aden meie tenen tide [2]
als hem alle dinc verblide,

hielt Karel, die keiser rike,
hof, groot ende hovesclike,
te Sinte Omaers in den sale. 35

Daer waren bi hem bi ghetale ²
neghen coninghe, die scone
met eren droughen crone,
daertoe hertoghen ende graven stout
ghesiert met selver ende met gout, 40
ende menech rudder van prise.

Elc was gheseten na siijnre wise.
Ooc menighe vrouwe, die scone was,
mochte men sien int palas.
Men diende daer met groten love 45
alse men pleghet te sulken hove.

A lse dat erste gherecht was ghedreghen, [3]
quamen met gheruchte inne ghesleghen
seven boden, die qualike ghehandelt waren.

Haer claghen ende haer mesbaren 50
was groot, dat niet te verwonderne was. ³

Karel spranc up int palas,
als hise so sach comen ghevaren,
want si sine boden waren,
die hi ghesant hadde in ware dinc, 55
an Godefroot, den coninc.

Onder hem sevene en was negheen,

1. [Hertaling] *sonder missen* < *Nit gemuscht*.

2. [Hertaling] *Daer waren bi hem bi ghetale* < *Da hatte man ime by gezalt*. [Weddige] *Da hatte man ime by gezalt* > “Da zählte man bei ihm”.

3. [Hertaling] *dat niet te verwonderne was* < *als es nit wonder was*.

Ogier van Denemerken

hine hadde temale,¹ alse hem sceen,
een hant ende een oghe verloren.²
Dies hadde Karel groten toren. 60
Die boden clagheden seere ende sterke
over Godefroot van Denemerken.
Si seeden: “Keiser, edel heere,
tuwen lachter meshelt³ ons seere
Godefroot, die valsce man, 65
ende swoer ooc diere bi sinte Jan,
mochti u ghecrighen,⁴ sonder blijf,
het soude u emmer costen tlijf.”

Alse dat die coninc hoorde, [4]
hi dochte, dat sijn herte scoorde. 70
Sijn oghen liet hi omme gaen.
Van torne en wisti niet hoet bestaen.⁵
“Ghi heeren, ons es groot quaet⁶ ghedaen.
Ay,” sprac hi, “Godefroot, ghi snode hont,
wanen quam di dese vont, 75
dat ghi dit hebt ghedaen?
Ghi heeren, ons es groot quaet⁷ ghedaen
ende ic claghet u allen seere.

1. [Woordverklaring] *temale*: tegelijk

2. [Hertaling] *bine hadde temale, alse hem sceen, / een hant ende een oghe verloren* < *Er bat zeichen das ime an scheyn / Ein hant und ein auge verloren*. ‘Zeichen’ lijkt op het eerste gezicht het object bij ‘hat’ te zijn, maar in het volgende vers blijkt het om een perfectum ‘hat verloren’ met als object ‘ein hant und ein auge’ te gaan. ‘Zeichen’ moet dus een andere functie toegewezen krijgen. Wanneer men er rekening mee houdt dat het Mhd. woord ‘mâl’ een synoniem is voor ‘zeichen’, dan is het niet onwaarschijnlijk dat ‘zeichen’ hier geïnspireerd is door Mnl. “(te)male”. [Weddige] *Er bat zeichen das ime an scheyn / Ein hant und ein auge verloren* > “der nicht ein Schandmal davongetragen hätte, indem er offensichtlich [...] verloren hatte”.

3. [Woordverklaring] *meshouden*: mishandelen. [Hertaling] *meshelt* < *mißfellt*. Het onderwerp (Godefroot) staat op de volgende regel.

4. [Hertaling] *ghecrighen* < *bekriegen*.

5. [Woordverklaring] *bestaen*: aanpakken, aanspreken. [Hertaling] *hoet bestaen* < *wie er solt besteen*. Misschien wordt het feit dat Karel moeilijk uit zijn woorden kan komen tot uitdrukking gebracht door de herhaling in de verzen 73 en 77.

6. [Hertaling] *groot quaet* < *viel ubels*.

7. [Hertaling] *groot quaet* < *ein groß ubels*.

Ogier van Denemerken

Bi trauwen, die ic scoude onsen Heere,
ende bi allen helegghen van Bavier, 80
het blijft verslegghen sijn kint Ogier,
dat hi hier over hem liet bliven.
Ic saelt daer omme doen ontliven
ende mochtic ghecrighen sinen vader,
ic soudene berechten ¹ algader, 85
ende hem boden leren ontfaen.”
Mettien ² quam ut eenre camere ghegaen
Ogier, die daer lettelt omme dochte. ³
Karel riep hem, wat hi mochte
ende seede: “Nu vant hier sien ⁴ 90
hoe u vader, die felle payien,
mine boden hevet doen smaen. ⁵
Daeromme suldi die doot ontfaen.
Dat en laet ic niet om half mijn rike.”
Ogier suchte droufelike 95
ende sprac: “Here, uwen wille
vulbrinct met mi lude ende stille.
Ghi sijt een heere van kerstijnhede.
Dat mijn vader uwen boden mesdede,
dat willic ontghelden gherne, 100
om dattet u niet staet tontberne.
Nochtan wetic wel tevoren
dat hem mijn stiefmoeder te toren
hevet bewogen sonder waen,
dat ghi mi daeromme sout verslaen.” 105

Die hertoghe Namels drouvede seere [5]
ende cnielde vore Karle, den heere,
ende hondert ende dertech rudders mede.
Aldus dede ooc coninc Gwindeloen ter stede.

1. [Woordverklaring] *berechten*: straffen. [Hertaling] *berechten* < *zu ribten*.

2. [Hertaling] *Mettien* < *Iemittes*.

3. [Hertaling] *die daer lettelt omme dochte* < *der umb die geschicht wenig gedobt*.

4. [Woordverklaring] *vant hier sien*: zie hier (‘vanden’ omschrijft de imperatief).

5. [Woordverklaring] *smaen*: onteren, honen.

Ogier van Denemerken

“Here,” sprac Namels goedertiere, 110
“Ontfarmt u over dat kint Ogiere,
want bi Marien, der maghet fijn,
wat quaets hevet ghedaen die vader sijn,
des en mach Ogier niet. ¹
Edel coninc, nu besiet, 115
oft ghi uwen toorneghen moet
begheven wilt. Heere coninc goet,
ic wille u emmer upgheven hier
altemale dat lant van Bavier
ende metten kinde rumen tlant, 120
nemen pac ende sac ter hant
ende varen met hem overmere. ²
Laettu ghenoughen, lieve heere.
ende al die heren die hier staen,
willen ooc die vaert ane vaen 125
up u ghenade.”
“Ay heere, wilt u beraden,” ³
sprac die coninc Gwindeloen,
“Ic wille u vore al dese baroen
daer toe upgheven mijn rike.” 130
Karel sach harde droufelike ⁴
up Gwindeloen ende seede:
“Ghi heeren, hier en helpt gheene bede,
want ghi weet wale dat die wet,
dese verbintenesse hevet gheset: 135
alse kinder enegher baroene
verghiselt bliven in eneghen doene,
dat si daer omme doen haren fijn. ⁵
Daer omme eest verlorne pijn,
dat ghi mi bit, dats waerheit, 140
Hi moet hanghen, ic hebt gheseit.”

1. [Woordverklaring] *des en mach Ogier niet*: daar kan Ogier niets aan doen.

2. [Woordverklaring] *overmere*: over zee, naar het Heilig Land.

3. [Woordverklaring] *bem beraden*: met zichzelf te rade gaan, overleggen.

4. [Hertaling] *droufelike* < *bedruplich*.

5. [Woordverklaring] *sinen fijn doen*: sterven.

Ogier van Denemerken

N amels stont up met bedroufden <i>sinne</i> ¹	[6]
ende ghinc ter coninghinne ende sprac: "Vrauwe, dor u edelhede bit den coninc, dat hi ontfarmechede hebbe over Ogier, dat kint, want omme mi en doet hijt twint. Hi es vertorent alte seere". "Beet, ² hertoghe, edel heere, ic salne bidden, hijs mijn man." ³	145
Si stont up ende ghinc van dan ende knielde vore den coninc ende met hare in ware dinc dertech joncfrauwen ende meere. Si sprac: "Nu hoort mi, edel heere, ic bidde u nu sciere dat ghi u ontfaermt over Ogiere. Hijs sterc ende ghetrauwe. So helpe mi onse Vrauwe, het ware scande, soudine verslaen.	150
Al hevet sijn vader u quaet ghedaen, ghi sult an hem wel ghecrighen wrake. ⁴ Daer bi laet bliven dese sake ende laet in vreden den jonghelinc."	155
Doe sprac Karel, die coninc:	160
	165

1. [Hertaling] *sinne* < *mut und synne*.

2. [Woordverklaring] *beden / beiden*: wachten.

3. [Hertaling] *hijs mijn man* < *unde myne mann*. Omdat de koningin verderop door dertig jonkvrouwen wordt begeleid, is een interpretatie: "met mijn vazallen" uitgesloten.

4. [Hertaling] *ghi sult an hem wel ghecrighen wrake* < *Ir sullent in wol bekriegen fraiche*. Omdat het Mnl. equivalent van 'fraiche' op 'sake' moet rijmen, komt alleen 'wrake' in aanmerking. Mnl. 'becrighen' betekent "in handen krijgen, betrappen, pakken" en past hier dus ook niet. De merkwaardige correspondentie van Mnl. 'ghecrighen' met Mhd. 'bekriegen' is al eerder voorgekomen in vers 67. [Weddige] *Ir sullent in wol bekriegen fraiche*. WeGl brengt 'fraiche' in verband met Mnl. 'vrac/vrec' dat "begerig, hebzuchtig, gierig" betekent, en met het Mhd. adjectief 'vrech' in de betekenis "mutig, kühn, tapfer." Een bijwoordvorming van Mnl. 'vrac' zou 'vracke' (met een korte vocaal) moeten opleveren en dus niet rijmen op Mnl. 'sake' (Mhd. 'sache').

Ogier van Denemerken

“Vrauwe, wats ghesciet,¹
inne willet ghedoen niet,²
mer ic salne hanghen doen
an die galghe te Monphacoen.”
Ooc sprac hi ten casteleine 170
die daer stont upten pleine:
“Castelein, nemt desen garsoen
ende lechtene int prisoen.³
Ende laet ghine ontgaen,
ghi sulter omme hanghen sonder waen.” 175

Dus wart Ogier ghevaen [7]
ende in den kerkere ghedaen.
Daeromme weende elckerlijc seere.
Doe sprac Gwindeloen, die heere,
te Namels van Bavier: 180
“Bi allen helegghen die rusten hier,
ic wil te mijnre herberghe varen
ende mijn volc wapinen te waren
ende laten minen neve Ogier.”
“Dat en sal niet sijn,” sprac die Bavier, 185
“mer laet ons doen een goet dinc,
dat wi weder gaen ten coninc
ende biddene omoedelike
dore⁴ onsen Heere van hemelrike,
dat hi Ogiers vrede soude maken.” 190
Die wile dat si hem onderspraken,
quamen wel veertiene ghereden,

1. [Woordverklaring] *wats ghesciet*: wat er ook van kome, onder geen voorwaarde.
[Hertaling] *Vrauwe, wats ghesciet* < *Frauwe, es ist alles geschehen*.

2. [Hertaling] *inne willet ghedoen niet* < *Wenn ich wil es tun niht*.

3. [Hertaling] *nemt desen garsoen / Ende lechtene int prisoen* < *nemmet bin den presten / Und tunt ibn ban schwere gresten*. [Weddige] *Und tunt ibn ban schwere gresten* > “und laßt ihn völlig zur Ruhe kommen”. Dit zou betekenen: “und haltet ihn in schwerem Arrest”. WeGl leidt ‘presten’ af van Fr. ‘prest’ (‘lening, geleend goed’), hier in de bijzondere betekenis ‘gijzelaar’. ‘Gresten’ komt naar zijn mening van Mnl. ‘gerast/gerest’ met de betekenis ‘rust, oponthoud’, hier met een ironische bijklank: ‘arrest’.

4. [Hertaling] *dore* < *Umb*.

Ogier van Denemerken

die den coninc Karle seeden
drouve bootscap ende quade mare,
dat dat lant van Rome verloren ware. 195
“Here,” seeden die boden gemeene,
“bi Jhesus van Nazarene,
ghi hebt Tuscanen ooc verloren,
ende dat volc utevercoren
hevet al verloren tleven,¹ 200
dat hare cume vive levende bleven.
Cicilien es ooc verloren.
Ic wane, dat niemen wart gheboren,
die ie so groten jamer sach,
alse daer gheviel up dien dach. 205
In Rome es Mamet verheven²
ende sinte Peter ende Pauwels sijn verdreven.
In den monstren ende in den kerken
hebben si doen werken
stalle, daer haer perde inne staen. 210
Dats ons te lachtere ghedaen.
Die coninc Cursabel, een quaet tirant,
ende Davimont, sijn sone, houden tlant.
Daer sijn so vele Sarrasine commen,
Datse niemen en can ghesommen. 215
Die pauwes Miloen es verdreven,
cume ontdrouch hi tleven.”³

A lse Karel dese woort verstoet, [8]
ghewan hi enen drouwen moet⁴

1. [Hertaling] *ende dat volc utevercoren / hevet al verloren tleven* < *Und alles das volk bart verstort. / Das hat alles verlorn das Leben*. WeGl interpreteert ‘verstoren’ als “vertreiben, vernichten”. Dit voorstel verklaart het participium en het gestoorde rijm niet.

2. [Hertaling] *Mamet* < *manigber*. Mnl. ‘meneghe’ levert geen zin op. Als tegengewicht tegen de apostelvorsten komt alleen een heidense godheid als Mamet of Tervogant in aanmerking.

3. [Woordverklaring] *dat leven ontdraghen*: het er levend van af brengen.

4. [Hertaling] *ghewan bi enen drouwen moet* < *Gewan er einen bedrubeten mut*. De uitdrukking “enen hoghen moet ghewinnen” staat in het *MNW*. Alternatief: “Wart hi drouve in den moet”.

Ogier van Denemerken

ende sprac te sinen baroenen: 220
“Nu hebbic seere te doene.
Ontfaermt u der scaden
die mi die Sarrasine daden.
Ende ghi heeren al,
ontfaermt ¹ dit mesval!” ² 225
Hi sprac: “Heere Namels van Bavier,
vaert ende en laet ruddere no soudier, ³
mer brinct al wat were mach ghedoen.
Ende ghi, coninc Gwindeloen,
ghi sult in Almaendien riden, 230
ende gheven u man te striden
die eneghe were mochten ghedoen,
ende laet ons troosten den pauwes Miloen. ⁴
Heere Dirc, vaert in Ardaengen,
ende ghi, Salomon, vaert in Britaengen, 235
ende ghi, Disdier, ⁵ te Pavien,
brinct mettu die van Lombaerdien.
Ende vaert in Normaendien, Ritsaert.
Brinct mettu ter vaert ⁶
vele wigande ⁷ nu te male, 240
Ende heere Sampson, vaert te Morale
haesteleke sonder perdoen ⁸

1. [Woordverklaring] *ontfarmen* (transitief): beklagen.

2. [Woordverklaring] *mesval*: ongeluk, ramp.

3. [Hertaling] *Heere Namels van Bavier*, / *vaert ende en laet ruddere no soudier* < *Naymes, und ir, Bavier / und enlaßent ritter und schuwer*. Omdat het om één en dezelfde persoon gaat is “Namels, ende ghi, Bavier” inadequaat. Met WeEm gaan we ervan uit dat het woord ‘vaert’ in het handschrift ontbreekt. [Weddige] WeGl leidt *schuwer* (t.a.p. ‘schuwier’) af van het Mnl. woord ‘scuwier’, een hapax dat Verdam in een ongeïdentificeerd citaat heeft aangetroffen (*MNW* 7, 842). HiWe geeft er in overeenstemming met Fr. ‘esquier’ de betekenis “schildknaap” aan. Verdam interpreteert ‘scuwier’ als een schrijffout voor ‘soudier’, waar wij ons bij aansluiten.

4. [Hertaling] *den paewes Miloen* < *den bosen Milian*. Zie Berteloot 2011.

5. [Eigenaam] *Disdier* < *Dijßdrij* (naar WeRe).

6. [Hertaling] *ter vaert* < *an uwer vart*.

7. [Woordverklaring] *wigant*: strijder, krijgsman. [Hertaling] *vele wigande* < *Her wijgant*. Hier is eerder een object te verwachten dan een aanspreking.

8. [Woordverklaring] *perdoen*: uitvlucht, verontschuldiging. [Hertaling] *sonder perdoen* < *on allen verzugk*. ‘Sonder perdoen’ is weliswaar geen synoniem van ‘on verzugk’

Ogier van Denemerken

- ende brinct mettu al dat were mach ghedoen.
Ende ghi, Ameri, vaert te Nerboene
ende brinct mettu volc van herten coene. 245
Vaert in Boergondien, Sampson heere,
ende haestu, dies biddic u seere.”
- D**oe antworden die baroene: [9]
“Wi doent gherne alse rudders coene,
indien dat ghi ons ghevet Ogier.” 250
Doe sprac Karel, die keiser, scier:
“Ic late Ogier gherne te vreden ¹
tote wi te Monyoien sijn leden.
Daer willicken hanghen doen ²
sinen vadre te lachte bi sinte Simoen, 255
want daer sal hem menech man
sien hanghen, bi sinte Jan.”
Dies droufden die heeren in waren saken.
Karel dede doe brieve maken
ende gaf iegeliken eenen, 260
daer in ghescreven stont sijn meenen.
Hi dede meneghe ontbieden
die rike waren van goede ende van mieden.³
Neghen coninghe sonder saghe
vergaderde Karel in corten daghen, 265
vele hertoghen ende graven
die rike waren van haven.
- A**y God, Heere van hemelrike, [10]
hoe utermaten droufelike
was daer die goede Ogier. 270

(“zonder aarzelen”), maar past inhoudelijk en rijmtechnisch in de context.

1. [Woordverklaring] *te vreden laten*: met rust laten.

2. [Hertaling] *Daer willicken hanghen doen* < *Die vollicklich hangen tun*.

3. [Woordverklaring] *miede*: geld. [Hertaling] *mieden* < *sitten*. Omdat in regel 267 alleen van bezit sprake is, lijken voortreffelijke zeden in deze context nauwelijks van belang te zijn.

Ogier van Denemerken

Meneghe trane liep an sine lier ¹
doe hi daer lach ghevaen.
Nu hoort, hoe daer quam ghegaen
des casteleins dochter, die joncvrauwe.
Si trooste Ogier in sijnre rauwe 275
ende sprac: “Edel Danoy ² Ogier,
u hebben oflaet ghebeden ³ die van Bavier.
Troostu, ⁴ ghi sult noch ontgaen.”
Doe dit Ogier hadde verstaen,
vraghede hi, van wien sijt seggen hoorde. 280
Die joncfrauwe antworde ten eersten woorde ⁵
ende sprac: “Mijn vader dedet mi verstaen.”
Doe liet Ogier sijn drouven gaen
ende nam die maghet tier stonde
ende cussese an haren monde. 285
Ooc leide hise vriendeleke
up sijn bedde. Soeteleke
speelde so die edel man, ⁶
dat hi een kint aen haer ghewan,
dat Boudijn wart ghenant. 290
Men en vant gheen scoonre in dat lant.
Dat seede men, daer ment sach.
Die nacht verginc, doe quam die dach.
Doe stont up die scone smale.
Si keerde weder in den sale 295
ende ghinc in die camere met liste,
dat weder wijf no man ne wiste,
no weder heraut no garsoen.

1. [Woordverklaring] *lier*: wang.

2. [Hertaling] *Danoy* < *genof*. Zie aantekening bij vers 306.

3. [Hertaling] *oflaet ghebeden* < *abgebetten*. ‘Afbidden’ komt in deze betekenis niet voor in het Mnl., wel ‘enen aflæt bidden’.

4. [Woordverklaring] *bem troosten*: moed vatten.

5. [Woordverklaring] *ten eersten woorde*: onmiddellijk. [Hertaling] *ten eersten woorde* < *mit wortten*.

6. [Hertaling] *Soeteleke / speelde so die edel man, / dat hi een kint aen haer ghewan* < *sufsiclichen / Spielte gegen ir der edel man / So viel, das er ein kint gewan*. Deze hele zin staat letterlijk in Segheliyn van Jerusalem 4819 (verzen 4694/5 bij Van de Weijer).

Ogier van Denemerken

Nu hoort van Karle, den baroen.
Doe hi messe hadde gehoort, 300
wildi riden ¹ uter poort.
Ende die heeren waren ten lande
te haren volke sonder scande.
Karel dede sijn volc ghereeden ² saen.
Den castelein dedi verstaen 305
dat hi met hem name den Danoy. ³
Also brochte hi meneghen Fransoys,
Picart ende Vlaminc,
ende ute Brabant ⁴ die jonghelinc.

1. [Hertaling] *riden* < *tretten*. Met het Dt. woord 'tretten' zou Mnl. 'treden' kunnen corresponderen, maar dat lijkt in de context niet erg passend.

2. [Hertaling] *ghereeden* < *geritten*. Dt. 'geritten' correspondeert in onze tekst in de regel met Mnl. 'ghereden' als participium van 'riden' (vgl. WeGl), wat hier syntactisch niet past.

3. [Hertaling] *den Danoy* < *den genoß*. Bij vertaling met 'genoot' ontstaat een assonantie in plaats van een volrijm, wat niet onmogelijk is. Omdat Ogier bedoeld is, lijkt een rijm op 'Danoy' zinvol.

4. [Eigenaam] *Brabant* < *Proband* (naar WeRe).